

Mākslīgā intelekta izmantošana tiesas spriešanā

PĒTERIS ZILGALVIS Eiropas Savienības Vispārējās tiesas
tiesnesis

Jau 1951. gadā Alans Tjūrings brīdināja: "Kādā brīdī mums vajadzētu sagaidīt, ka mašīnas pārņem kontroli." ¹ Vai varam gaidīt, ka mašīnas pārņems tiesu varu?

Mustafas Sulijmana un Maikla Baskara grāmatas "Nākamais vilnis" prologā mākslīgajam intelektam (turpmāk – MI) tiek vaicāts: "Ko cilvēcei nozīmē nākamais tehnoloģiju vilnis?"

MI atbild: "No vienas puses, šo tehnoloģiju potenciālie ieguvumi ir milzīgi un dziļi. Ar MI mēs varētu atslēgt visuma noslēpumus, izdziedināt slimības, kuras neesam spējuši izārstēt, un radīt jaunas mākslas un kultūras formas, kas sniedzas pāri iztēles robežām. Taču, no otras puses, šo tehnoloģiju potenciālais apdraudējums ir tikpat liels un nopietns. Izmantojot MI, mēs varētu radīt sistēmas, kas ir ārpus mūsu kontroles, un nonākt tādu algoritmu varā, kurus mēs nesaprotam. Cilvēces liktenis ir pakļauts riskam, un lēmumi, ko pieņemsim turpmākajos gados un desmitgadēs, noteiks, vai mēs spēsim pārvarēt šo tehnoloģiju radītos izaicinājumus vai arī kļūsim par to draudu upuriem." ²

Tehnoloģiskā attīstība nav nedz iepriekš noteikta, nedz nenovēršama. Tas, kā mēs izmantojam tehnoloģijas, ir atkarīgs no indivīdu, uzņēmumu un valdību izvēles. Jautājums ir par to, vai cilvēks valdīs pār MI, vai arī MI pārvaldīs cilvēku. "Cilvēks pēc savas būtības ir tehnoloģiska suga. Jau no paša sākuma mēs nekad neesam nošķirti no neskaidrās tehnoloģijas, ko radām. Mēs attīstāmies kopā – simbiozē." ³ Palīdzēt cilvēkiem kļūt produktīvākiem un radošākiem vai aizstāt viņus – tās ir izvēles, kas būs jāizdara, nevis nolemtība.

Izmantojot MI tieslietu nozarē, iespējams uzlabot administratīvo un tiesvedības procesu efektivitāti un lietderību, pilnveidot tiesu nolēmumu kvalitāti un tiesu prakses vienveidību, padarīt tiesas pieejamākas un pārredzamākas iedzīvotājiem. ⁴ MI nav par budžeta samazināšanu, aizstājot juristus un citus darbiniekus ar mašīnām, bet gan iespēja tiem palīdzēt. MI var sniegt atbalstu tiesu sasniedzamības uzlabošanā, modernizējot informācijas pieejamību, automatizējot vienkāršus uzdevumus tiesu darbā un administratīvajās jomās. Tāpat tas paver jaunas iespējas juridiskajā izpētē, kā arī rakstiskajā un mutiskajā tulkošanā. MI var arī veicināt tiesu spriedumu un nolēmumu efektīvāku meklēšanu, izmantojot labāku atslēgvārdu indeksēšanu un meklēšanas iespējas. Lai paātrinātu juristu izpēti darbu, varētu izmantot jaunus, izteikti jaudīgus rīkus, piemēram, *ChatGPT-4*.

Juridiskajā pētniecībā īpaši var noderēt MI palīdzība tiesībzinātnieku darbos pausto atziņu vai tiesu prakses apkopošanā, potenciāli to paplašinot arī attiecībā uz pušu paskaidrojumu, nolēmumu vai apjomīgu pielikumu apkopošanu lietās, kurās ir liels pierādījumu apjoms. Arī tulkošanas rīki var būt vērtīgs palīgīdzeklis, kad nepieciešams izmantot ārzemju tiesību avotus vai ārvalstu autoru akadēmiskus pētījumus, kā arī analizējot lietas materiālus un pielikumus ar pārrobežu elementiem, piemēram, ja viena no pusēm ir citas valsts pilsonis. Šādi rīki ļauj tiesniešiem un juristiem nekavējoties strādāt jebkurā valodā. Turklāt dažkārt Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesību aktu un rīcībpolitikas priekšlikumu tulkojumi nav uzreiz pieejami un ir jāstrādā kādā no lielajām ES valodām.

Palielinot ātrumu, kādā veicam atkārtos juridiskās argumentācijas uzdevumus, un darot to kontrolētā veidā, MI var sekmēt tiesnešu un juristu darba efektivitāti un kvalitāti, atbrīvojot laiku darbiem, kas pieprasa padziļinātāku analīzi. Laikā, kad sabiedrība sagaida un pieprasa efektīvas un produktīvas tiesas, kas ir absolūti legītīma prasība, ⁵ jaunu MI rīku izmantošana varētu būt lietderīga, ievērojot, ka tas tiek veikts skaidri definētā tiesiskā un ētiskā "rāmī". Tajā pašā laikā jāapzinās, ka nedrīkstam aizrauties ar "nepatiku pret pesimismu: cilvēku, jo īpaši elites, noslieci ignorēt, mazināt vai noraidīt naratīvus, kurus tie uzskata par pārlieku negatīviem. Šis optimistiskas domāšanas aizspriedumu paveids iekrāso daudzas diskusijas par nākotni, it sevišķi tehnoloģiju aprindās". ⁶ Nepieciešams līdzsvars starp cilvēkiem un mūsu digitālajiem rīkiem. MI jākalpo mums, palīdzot sasniegt mūsu mērķus, nevis mums jāstrādā tā labā vai jābūt kā objektiem zooloģiskajā dārzā par prieku MI.

Mēs saskaramies ar pasauli, kurā mūsu MI rīki sacentīsies ar mūsu pašu intelektu un to pārspēs, radot neparedzētas sekas. "Maz ticams, ka mēs varam vienkārši atteikties no MI izmantošanas. Vai mēs varam to attīstīt un izmantot, vienlaikus ierobežojot tā postošo potenciālu? Kodolieroci ir salīdzinoši veiksmīgs šādas tehnoloģiskās ierobežošanas piemērs, vismaz līdz šim. Cits piemērs ir cīņa ar klimata pārmaiņām, jo tās mērķis ir samazināt fosilā kurināmā tehnoloģiju izmantošanu un aizstāt tās ar atjaunojamo enerģiju, taču šo centienu panākumi nav garantēti." ⁷ Valsts pārvaldes un tiesu MI izmantošana izvirza jautājumus tiesām, tiesnešiem un plašākā nozīmē arī iedzīvotājiem.

MI ir samērā vecs fenomens, kas aizsākās 20. gadsimta 50. gados ar Alanu Tjūringu un turpinājās ar Mārvinu Minski 1956. gadā. Kopš 2015. gada piedzīvots liels progress, piemēram, *AlphaGo* ir pirmā programma, kas uzvarējusi cilvēku ķīniešu galda spēlē "Go". No tā laika MI ir piedzīvojis eksponenciālu progresu.

Kā informācijas tehnoloģiju revolūcija MI vieš lielas cerības, piemēram, medicīnā vai datu pārvaldības jomā, bet arī bažas, jo tas var sagraut mūsu sabiedrības pamatus un funkcionēšanu, tai skaitā tiesu sistēmu. Runājot par bažām, var minēt bailes par to, ka cilvēkus aizstās mašīnas, automatizējot noteiktus uzdevumus, vai arī satraukumu par to, ka mašīna izklūs no tās radītāja kontroles vai tiks izmantota ļaunprātīgi. Savukārt cerību ziņā MI var uzskatīt par ļoti jaudīgu rīku, kuru, kā jau norādīts raksta nosaukumā, var izmantot nevis pret tiesnešiem un tiesu darbiniekiem, ne lai tos aizstātu, bet gan tieslietu nozares vajadzībām.

Lai noteiktu, cik lielā mērā MI var izmantot tiesas spriešanā, šķiet svarīgi vispirms definēt, kas ir MI. Otrkārt, jāprecizē riski, ko MI izmantošana var radīt tiesu darbībai, un līdzekļi šo risku ierobežošanai.

Ko saprotam ar terminu "mākslīgais intelekts"

Ar MI apzīmē inteligentu programmatūru, kuras mērķis ir radīt viedas ierīces vai sistēmas, kas spēj veikt uzdevumus, kuri ierasti pieprasa cilvēkam līdzīgu inteligenci. MI sistēmas izmanto algoritmus un modeļus, lai analizētu datus, mācītos no šiem datiem un veiktu prognozes vai pieņemtu lēmumus.

Generatīvais MI ir MI kategorija, kuras mērķis ir radīt jaunu un oriģinālu saturu. Šīs sistēmas ir izstrādātas, lai ģenerētu datus, kas iepriekš nav eksistējuši, piemēram, attēlus, tekstu, mūziku vai citas formas.

Savukārt mašīnmācīšanās ir MI apakštips, kas raksturo sistēmas, kuras spēj mācīties no savas pieredzes, kaut arī nav skaidri ieprogrammētas to darīt. Parasti tās ir specializētas konkrētiem uzdevumiem, piemēram, attēlu atpazīšanai vai tulkošanai.

Visbeidzot, vispārīgais MI ir pētnieku ilgtermiņa mērķis, kas pašlaik gan lielākoties izpaužas kā teorētisks koncepts un apzīmē augsti autonomas MI sistēmas, kurām būs cilvēkam līdzīgs intelekts un kuras spētu saprast, mācīties un izmantot zināšanas līdzvērtīgi cilvēkam, veicot visdažādākos uzdevumus. Atšķirībā no mašīnmācīšanās vispārīgais MI varētu pārnest zināšanas un prasmes no vienas jomas uz citu bez papildu apmācības.

Jau eksistējošie MI rīki, kā arī tie, kurus izstrādās nākotnē, ievērojami ietekmēs visas cilvēku darbības un valsts pārvaldes un tiesu darbu. Šī iemesla dēļ jānovērtē to lietderība un potenciāls, vienlaikus paredzot riskus, ko MI varētu radīt tiesiskuma nodrošināšanai, lai no tiem varētu izvairīties. Līdzīgi ikvienam lietotājam jāapzinās MI rīku ietekme uz enerģijas patēriņu, jo MI rīku mācību dati un skaitļošanas ziņā intensīvās sistēmas rada ievērojamas siltumnīcefekta gāzes un nepalīdz globālās sasilšanas ierobežošanā.

Tiesu vara un MI

Eiropas Komisijas Mākslīgā intelekta akta priekšlikumā izvirzīts, ka MI sistēmas, kas paredzētas izmantošanai tiesvedībā un demokrātiskajos procesos, klasificējas kā augsta riska sistēmas, ņemot vērā to potenciāli ievērojamo ietekmi uz demokrātiju, tiesiskumu, individuālajām brīvībām, kā arī tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu. ⁸ Lai novērstu neobjektivitātes, kļūdu un nepārrēdzamības riskus, priekšlikuma regulējumā rosināts, ka MI sistēmas, kuru mērķis ir palīdzēt tiesu iestādēm fakti un tiesību normu izpētē un interpretēšanā un tiesību normu piemērošanā attiecībā uz konkrētu fakti kopumu, klasificējas kā augsta riska sistēmas. Tomēr šī klasifikācija nebūtu jāattiecinā uz MI sistēmām, kas paredzētas tikai

administratīvām palīgdarbībām, kurām nav ietekmes uz faktisko tiesvedības īstenošanu konkrētās lietās, piemēram, tiesu nolēmumu, dokumentu vai datu anonimizācijai vai pseidonimizācijai. Izmantojot MI, būtiskākais ir saglabāt tiesas autonomiju un neatkarību. Tiesas nolēmumiem un to sagatavošanas procesam jābūt izskaidrojamiem, un nepietiek ar to, ka "mašīna ir tā teikusi". Tiesām jāapzinās ar MI saistītie riski un jānosaka MI izmantošanas principi.

Riski, kas saistīti ar MI pielietošanu tiesu darbā

Izskaidrojamības trūkums

Viens no pastāvīgiem MI ierobežojumiem ir tas, ka MI nevar izskaidrot savu lēmumu pieņemšanas procesu. Pagaidām vēl nav iespējams padarīt saprotamus MI sistēmās iestrādātos, autonomijas virzienā ejošos neironu tīklus. Pašlaik nevaram ne izsekot MI risinājuma ceļam, ne precīzi izskaidrot, kāpēc algoritms ir devis konkrētu prognozi. *GPT-4*, *AlphaGo* un citi pieejamie MI produkti ir melnās kastes, kuru rezultāti un lēmumi balstās uz nepārredzamām un sarežģītām smalku signālu ķēdēm.

Generatīvo MI modeļu izstrādātāji pārsvarā nenodrošina izmantoto datu un algoritmu caurspīdīgumu jeb pārredzamību. Šī iemesla dēļ ir grūti novērtēt šāda modeļa ģenerētās atbildes patiesīgumu, jo īpaši tāpēc, ka modeļi netiek atjaunināti reāllaikā un parasti tiem nav piekļuves pašiem jaunākajiem datiem (t.s. halucinācijas, uzticamība un izskaidrojamība). Cilvēkam jāspēj kontrolēt MI modeļu radītās informācijas kvalitāti. Tāpat cilvēkam rūpīgi jāpārskata visi uz MI rīkiem balstītie rezultāti. Viens no izaicinājumiem, ar ko sastapsimies un kas jārisina, ir tādu MI instrumentu izstrāde, kas spēj izskaidrot, kā MI pieņem lēmumus. Turklāt jānodrošina, ka MI sistēmu lietošanas rezultātā netiek pārkāptas autortiesības, netiek pieļauta svešu darbu un ideju viltošana un piesavināšanās jeb plāģiātisms, MI nenoved pie aizspriedumiem pret kādas konkrētas grupas pārstāvi vai nepiedāvā neprecīzus vai kļūdainus faktus vai informāciju.

Neitralitātes trūkums

Otrais iemesls uztraukumam ir saistīts ar pašu MI funkcionēšanu. Tā kā MI izmantotos algoritmus ir izstrādājuši cilvēki, šie algoritmi atkārto viņu subjektivitāti, iespējams, pat neapzināti. Ir pierādīts, ka algoritmi notiesātās personas noziedzīgu nodarījumu recidīva ⁹ riska aprēķināšanai atveido algoritmu izstrādātāju aizspriedumainību vai to sociālos vai pat rasu aizspriedumus. Algoritmi un datubāzes nav pilnīgi neitrāli. Bieži vien to pamatā ir vērtības, izvēles un aizspriedumi, kas jāņem vērā, izmantojot (ģeneratīvā) MI modeļa rezultātus.

Tiesu varas neatkarības apdraudējuma risks

MI izmantošana nedrīkst apšaubīt tiesneša neatkarību. Eiropas Savienības Tiesas pastāvīgajā judikatūrā prasība par tiesu neatkarību, kas ir neatraujami saistīta ar tiesas spriešanu, ietilpst ES Pamattiesību hartas 47. pantā paredzēto pamattiesību uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā un tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu pamatsaturā, kurām ir kardināla nozīme, garantējot visu to tiesību aizsardzību, kas tiesību subjektiem izriet no ES tiesībām, un aizsargājot dalībvalstu kopējās vērtības, kuras ir izklāstītas Līguma par Eiropas Savienību 2. pantā, tostarp tiesiskuma vērtību. ¹⁰

Atbilstoši ES tiesībām nepieciešamās neatkarības un objektivitātes garantijas ir balstītas uz premisu, ka pastāv tādi noteikumi – it īpaši attiecībā uz tiesas sastāvu, iecelšanu, pilnvaru ilgumu, kā arī tās locekļu atstatīšanās, noraidīšanas un atsaukšanas iemesliem –, kuri ļauj kļūdēt jebkādas tiesību subjektu pamatotas šaubas par šīs tiesas neuzņēmību pret ārēju elementu iedarbību, konkrēti, likumdošanas varas un izpildvaras tiešu vai netiešu ietekmi, un par tās neitralitāti attiecībā uz interesēm, ar kurām tā saskaras. ¹¹ Tiesu neatkarība un tiesu objektivitāte ir nozīmīgi pamatprincipi. Jāizvairās no pārmērīgas paļaušanās uz MI, jo šāda rīcība varētu apšaubīt tiesneša neatkarību.

Tā kā algoritmi galvenokārt ir ieprogrammēti veikt konkrētus uzdevumus, pamatojoties uz tiem dotajiem noteikumiem, tie nespēj atbildēt uz atvērtiem jautājumiem vai pēc savas iniciatīvas noteikt ar lietu netieši saistītos juridiskos jautājumus. Turklāt, redzot, ka MI masveidā apstrādā lielu apjomu tiesas nolēmumu, tiesnesis varētu dot priekšroku "drošībai", ieņemot dominējošo vai vairākuma nostāju, kas savukārt apšaubītu tiesneša vērtēšanas brīvību un neatkarību.

Automatizācijas rezultātā varētu izkristalizēties arī judikatūra, kurai nevajadzētu būt statistikai, bet kura drīzāk sniegs konkrētu risinājumu pašreizējam strīdam un, plašākā nozīmē, atbalstīs tiesību aktu attīstību, kā arī ekonomisko un sociālo progresu. Šajā

kontekstā, izmantojot algoritmisko apstrādi, riskējam piešķirt pārmērīgu spēku vairākuma risinājumiem, kas ne vienmēr ir būtiski.

Nemot vērā judikatūras lomu ES tiesību aktu evolūcijā un pielāgošanā, ir skaidrs, ka algoritmiem nedrīkst ļaut ierobežot tiesneša brīvību.

Tiesību uz taisnīgu tiesu apdraudējuma risks

Mākslīgā intelekta attīstība var apdraudēt tiesību uz pārsūdzību un tiesību uz taisnīgu tiesu principus. Kā nodrošināt šos principus, ja datu subjekti nevar zināt, cik liela nozīme lēmuma pieņemšanas procesā bija algoritmam, vai saprast, uz kādiem kritērijiem un kādiem datiem algoritms balstījās? Vispārīgāk runājot, MI izmantošanai visos apstākļos ir jāatbilst tiesiskuma principiem, t.i., jāievēro tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā, kas ietver tiesu neatkarību, kā arī pamattiesību ievērošanu, vienlīdzību likuma priekšā, tiesisko paļāvību un pārredzamību.

Konfidencialitātes un personas datu aizsardzības riski

Vēl viens būtisks risks, kas saistīts ar ārējo ģeneratīvo MI modeļu izmantošanu tiesas spriešanā, ir nesankcionēta informācijas izpaušana un konfidencialitātes pārkāpšana.

Mākslīgā intelekta izmantošanas principi tiesu darbībā

Būtu jādefinē tādi MI rīku izmantošanas tiesu darbībā principi, kas būtu uz pierādījumiem balstīti. Galvenie principi ir šādi:

- taisnīgums, objektivitāte un diskriminācijas aizliegums: datiem un izstrādātajiem vai pārņemtajiem algoritmiem jānovērš aizspriedumi un jānodrošina objektivitāte un vienlīdzīga attieksme;
- pārredzamība (caurspīdīgums): MI algoritmu izstrādes apsvērumiem un pamatojumam jābūt skaidram un saprotamam;
- izsekojamība: audītējami un izskaidrojami MI risinājumi;
- privātums un datu aizsardzība: personas datu apstrāde drošā un ētiskā veidā;
- cilvēku īstenota rūpīga pārraudzība: cilvēkam pastāvīgi jāuzrauga visi MI rīki;
- nepārtraukta uzlabošana.

Uzskaitītie principi būtībā atbilst Eiropas Padomes izstrādātajiem ētiskajiem principiem par MI izmantošanu tiesu darbā.

Svarīgas pamatnostādnes, par kurām būtu jāvienojas:

- MI rīku izmantošana ir atļauta ar nosacījumu, ka tā neapdraud tiesu varas neatkarību vai tiesnešu autonomiju;
- MI rīku izmantošana ir pamatota, jo pastāvīgi tiek meklētas jaunas iespējas tiesu sistēmas darbības uzlabošanā un produktivitātes celšanā. Šajā kontekstā MI rīku izmantošana ir līdzīga darbinieku atbalstīšanai un darbiniekus nav paredzēts aizstāt;
- ja MI rīku izmantošana ir atļauta, jebkura ar šādu rīku sagatavota atbilde tiks pakļauta kritiskam novērtējumam, sevišķi izvērtējot atbildes kvalitāti, uzticamību, precizitāti un pilnīgumu, kā arī tās atbilstību tiesas vai iestādes vērtībām un neatkarības un objektivitātes prasībām, kas izriet no tās lomas tiesu sistēmā vai valsts pārvaldē;
- izstrādājot, pielāgojot vai integrējot MI rīkus, jāspēj garantēt, ka kontrolējam tos avotus, kas izmantoti rīka apmācīšanai;
- ja MI rīku pielietošana ir saistīta ar mākoņskaitļošanas sistēmu izmantošanu, šajā mākonī nedrīkst glabāt nekādus sensitīvus iekšējos dokumentus.

Secinājumi

ES ir ambīcijas pieņemt globālu mākslīgā intelekta regulēšanas modeli, kas aptvers visas jomas, tai skaitā dalībvalstu tiesu sistēmas.

Inovācijas nozīmē lielu varu. Lai apmierinātu pieprasījumu pēc lētiem un pārredzamiem pakalpojumiem, parasti ir nepieciešamas liela mēroga sākotnējās investīcijas (ieguldījumi mikroshēmās, cilvēkresursos, drošībā, inovācijās), kas veicina un paātrina centralizāciju. Šādā scenārijā būs tikai daži milzīgi spēlētāji, kuru lielums un vara sāks konkurēt ar tradicionālajām valstīm.

Eksponenciāli pieaugs izlūkošanas apjomi. Daži MI pakalpojumi sniedzēji gūs milzīgu labumu no jaunās spēju koncentrācijas – iespējams, lielākās šādas koncentrācijas, kāda jebkad bijusi. Integrēt visu to, kas ir padarījis mūsu sugu veiksmīgu, tādos MI instrumentos, kurus var atkārtoti izmantot neskaitāmos kontekstos, ir galvenais mērķis, ko uzņēmumi un iestādes centīsies sasniegt.

Pārmērīga paļaušanās uz MI lietojumprogrammām var radīt sistēmiskas ievainojamības. MI riski var izvērsties veselās iestādēs vai pat sabiedrībās.

Starp risināmajiem globālajiem izaicinājumiem ES būs arī jānodrošina, ka MI izmantošana tiek sasaistīta ar efektīvu enerģijas patēriņu, lai nepastiprinātu globālo sasilšanu.

Kā jau tas darīts ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu, ES mēģina pasaules mērogā ieviest savu normatīvo modeli. ES ir pirmā, kas MI jomā ierosina saskaņotu noteikumu kopumu, kas ir saistošs un piemērojams arī ārpus tās robežām.

Arī attiecībā uz MI ES ir jāattīsta un jāaizstāv savas vērtības. Šādu iniciatīvu varētu atbalstīt arī Eiropas Padomes dalībvalstis, kuras jau ir pieņēmušas principus par MI izmantošanu tiesu darbībā, kas savukārt atbilst ES principiem.

Tādējādi Mākslīgā intelekta akta, par kura tekstu pašlaik vēl notiek diskusijas, mērķis ir nodrošināt, lai Eiropas tirgū laistās MI sistēmas būtu drošas un ievērotu pilsoņu pamattiesības un ES vērtības. Ar jauno regulu mērķēts garantēt arī tiesisko paļāvību, lai veicinātu ieguldījumus un inovācijas MI jomā. Tā stiprinās spēkā esošo tiesību aktu piemērošanas pārvaldību, ieviesīs MI sistēmu drošības prasības un nodrošinās to efektīvu piemērošanu. Visbeidzot, ES MI normatīvais regulējums veicinās vienotā tirgus attīstību likumīgām, drošām un uzticamām MI lietojumprogrammām un novērsīs tirgus sadrumstalotību. Tāpat kā starptautiskajās privāttiesībās, būs jāsauglabā Eiropas sabiedriskā kārtība, tostarp pamattiesību aizsardzība, pārredzamība un atbildība par MI radīto kaitējumu.

Tā kā MI būs globāla parādība, šai regulai, līdzīgi kā Vispārīgajai datu aizsardzības regulai, būs globāla ietekme. Pieņemot šo tiesību aktu, ES tiecas sasniegt mērķi, lai Eiropā būtu tādi MI instrumenti un tiesiskais regulējums, kas ir droši un atbilst ES vērtībām. Šo mērķu īstenošana būs Eiropas Savienības Tiesas ziņā, nākotnē interpretējot Mākslīgā intelekta aktu.

Ir svarīgi izmantot MI piedāvāto potenciālu, vienlaikus to saskaņojot ar tiesiskuma un tiesneša neatkarības vērtībām, kā arī ar tiesiskuma kvalitātes nodrošināšanu pilsoņu labā.

MI nav tehnoloģiska evolūcija, bet gan tehnoloģiska revolūcija, kurai nepieciešama revolucionāra pārvaldība.

* Piezīme: termins "tiesas spriešana" apzīmē tiesu varas funkciju. "Tiesas spriešana ir tiesu varas īstenošana, kas izpaužas kādas personas sakarā ar patiesu vai iedomātu tiesību aizskārumu izteikta lūguma būtības noskaidrošanā, faktu un juridiskā pamatojuma pārbaudē, un strīda atrisinājuma noteikšana ar saistošu raksturu. Spriedums ir tiesas spriešanas rezultāts, kurā strīds izšķirts pēc būtības." Rozenbergs J., Torgāns K. Civilās tiesvedības pamatnoteikumi. Grām.: Civilprocesa likuma komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 20. lpp. Gan Senāta Administratīvo lietu departaments, gan Satversmes tiesa ar "tiesas spriešanu" saprot tiesu varas funkciju. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta spriedums lietā Nr. 2005-18-01, 16. lpp. Tajā pašā laikā "tiesas spriešana" var nozīmēt arī tiesas procesuālo funkciju. Piemēram, Kriminālprocesa likuma 17. pantā nodalītas šādas procesuālās funkcijas: cilvēka tiesību ierobežojumu kontroles funkcija pirmstiesas procesā, apsūdzība, aizstāvība un tiesas spriešanas funkcija.

Citi varianti varētu būt tiesu lietu iztiesāšana vai tiesu lietu izskatīšana (pēdējam terminam gan ir šaurāka nozīme – konkrētas lietas izskatīšana). Likuma "Par tiesu varu" 1. panta ceturtdā daļa nosaka katras personas tiesības uz tiesas lietas iztiesāšanu likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā, savukārt 2. panta otrā daļa – ka tiesu lietu izskatīšanas principus un kārtību nosaka Satversme, civilprocesa un kriminālprocesa likumi, kā arī likums "Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu". Vēl viens neitrāls variants varētu būt "tiesu darbā".

RAKSTA ATSAUCES / 11

1. Turing A. Intelligent Machinery, A Heretical Theory. *Philosophia Mathematica*, 1996, Vol. 3 (4), p. 260; Turing A. Computing Machinery and Intelligence. *Mind*, 1950, Vol. 59, No. 236, pp. 433–460.
2. Suleyman M., Bhaskar M. *The Coming Wave*. London: The Bodley Head, 2023, pp. 3–4.
3. Turpat, p. 26.
4. Piezīme: šeit izmantoti Eiropas Savienības Tiesas Mākslīgā intelekta stratēģijā nospraustie mērķi.
5. Piezīme: Tieslietu padomes un Augstākās tiesas priekšsēdētājs A. Strupišs arī ir norādījis, ka "sabiedrība prasa profesionālu, efektīvu, objektīvu tiesu un tai ir visas tiesības to prasīt. Savukārt mūsu visu, es uzsveru – MŪSU VISU – pienākums ir to nodrošināt". A. Strupiša uzruna Latvijas tiesnešu konferencē. *Jurista Vārds*, 20.05.2023. Pieejama: <https://m.juristavards.lv/zinas/283300-tieslietu-padomes-un-augstakas-tiesas-priekssedetaja-a-strupisa-uzruna-latvijas-tiesnesu-konference/>
6. Suleyman M., Bhaskar M. *The Coming Wave*. London: The Bodley Head, 2023, p. xiv.
7. Turpat, pp. 3–4.
8. Eiropas Komisija. Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai, kas nosaka saskaņotas normas mākslīgā intelekta jomā (Mākslīgā intelekta akts) un groza dažus Savienības leģislatīvos aktus. Brisele, 21.04.2021, COM(2021) 206 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206>, preambulas 40. apsvēruma, Regulas III pielikuma astotais punkts.
9. Piezīme: šajā formulējumā es ņēmu vērā Krimināllikuma 27. panta tekstu: "Noziedzīga nodarījuma recidīvu veido personas izdarīts jauns tišs noziedzīgs nodarījums pēc šīs personas notiesāšanas par agrāk izdarītu tišu noziedzīgu nodarījumu, ja sodāmība par to jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī nav noņemta vai nav dzēsta likumā noteiktajā kārtībā."
10. Tiesas (virspalāta) 2021. gada 20. aprīļa spriedums lietā Republika pret Il-Prim ministru, C-896/19, EU:C:2021:311, 51. punkts.
11. Turpat, 53. punkts.

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Zilgalvis P. Mākslīgā intelekta izmantošana tiesas spriešanā. *Jurista Vārds*, 06.02.2024., Nr. 6 (1324), 12.-16.lpp.